

IRODALMI TÁJÉKOZTATÓ

POLITIKAI MŰVEK

LENIN MŰVEINEK 4. KÖTETE

Szikra

A negyedik kötetben foglalt munkákat Lenin 1898. februárja és 1901. februárja közt írta. Lenin ebben az időben az újtipusú forradalmi munkaspárt megteremtésének elméleti és gyakorlati feladatain dolgozott.

Néhány cikkben és recenzióban Lenin a legális marxista elmélet egyes részének könyörtelen bírálatát végzi el: »Megjegyzések a piacelmélet kérdéséhez«, »Még egyszer a realizálás elméletének kérdéséhez«, »Kapitalizmus a mezőgazdaságban...« stb.

A legális marxisták be akarták »bizonyítani«, hogy Marx elméletének egyes részei nem fedik a valóságot, hogy így a maguk szájaíze szerint átgyúrt »marxizmussal« a forradalom szükségessége helyett a kapitalizmus haladó voltát dicshívték, s hogy a munkásmozgalmat a burzsoázia érdekeinek vessék alá. Lenin a legális marxista irányzatot felbukkanásának pillanatától kezdve megsemmisítő bírálat alá vette, leleplezte hamisításait és megakadályozta, hogy megfertőzzék a munkásosztály tudatát.

Ebben az időben ütötte fel fejét az ökonomista irányzat is. Az ökonomizmus, az »orosz talajba átültetett bernsteinizmus« azt hirdette a munkásoknak, hogy maguk csak gazdasági harcot vívjanak, a politikai harcot pedig engedjék át a burzsoáziának. Az ökonomisták ellen írt cikkeiben s különösen »Az oroszországi szociáldemokraták tiltakozása« c. híres művében Lenin az ökonomisták antimarxista álláspontjával a szocializmus és a munkásmozgalmat egyesítését állította szembe.

Leninnek igen jelentős szervezeti és programkérdésekkel foglalkozó cikkei jelentek meg a 4. kötetben. Közéjük tar-

toznak mindenekelőtt az »Iszkra« megindításával kapcsolatos cikkek: »Az Iszkra és a Zarja szerkesztőségi nyilatkozatának tervezete«, »Hogyan történt, hogy egy hajszál híján kialudt a Szizkra?« és »Az Iszkra szerkesztőségének nyilatkozata«. Lenin rendkívül kitartó, fáradtságos munkával szervezte meg a lap kiadását, beutazta egész Oroszországot és elutazott Svájcba is, hogy tárgyaljon Plehanov csoportjával, a »Munka Felszabadítási-csoporttal«. A »Hogyan történt...?« c. naplójegyzet megmutatja nekünk, mennyi csalódás várt útjában Leninre, mekkora önuralomra, mennyi kitartásra volt szükség a forradalmi szervezőmunkához.

Fontos kérdés volt a párt számára ezidőtájt a program kérdése. Az OSzDMP I. kongresszusa (1898) nem fogadott el programot, a program elfogadása a II. kongresszusra várt. Lenin »Programmunk«, »Pártunk programjának tervezete« c. cikkeiben és másutt konkrétan elemzi a korábban megjelent programokmányokat és rámutat arra, hogy a nemzetközi és az orosz tapasztalatok alapján milyen elvi és gyakorlati pontokat kell bevenni a programba. Mint tudjuk, a II. kongresszus végülis a lenini »Iszkra« programtervezetét fogadta el.

»Alkalmi megjegyzések« címen Lenin három cikket foglalt össze: »Üsd, csak ne verd agyon«, »Minek siettessük az idők változását?« és »Objektív statisztika«. E cikkek és néhány más cikk az önkényuralmi Oroszország visszataszító vonásait kommentálják és ma is példaképei lehetnek a harcos publicisztikának az imperialista országokban uralkodó embertelen rendszer egyes jelenségeinek kipellengérezésében.

Lenin Műveinek 4. kötetében számtalan értékes példán láthatjuk, miként kell a marxizmus tételeit a konkrét körülmények között alkalmazni. A kötet magyarnyelvű kiadása nagy segítségünkre lesz elméleti színvonalunk emelésében.

(—s —y)

E kötet Leninnek azokat a munkáit tartalmazza, amelyek az 1921 augusztus és 1923 március közti időből származnak. Ezekben a művekben Lenin összegezi a NEP-nek és a népgazdaság helyreállításának első eredményeit és megbizonyítja, hogy fel lehet építeni a Szovjetunióban a szocializmust, válaszolja ennek az építőmunkának a tervét.

Az új gazdasági politika első időszaka igen nehéz feladat elé állította a pártot. A párt politikájában végrehajtott óriási fordulat bizonyos mértékig felélesztette a kapitalizmust, s ugyanakkor, zavart idézett elő a párt ingatag elemei közt, ami megkönnyítette a pártellenes elemek harcát a párt Lenin vezette szilárd többsége ellen. Lenin e nehézségeket előre látta és számolt velük. »Ha az ilyen átmenet egyesekből panaszkodást, siránkozást, csüggedést, felháborodást vált ki, azt kell mondanom: nem olyan veszélyes a vereség, mint amilyen veszélyes az, ha félünk elismerni vereségünket, ha félünk levonni belőle a következtetéseket« — írja Lenin.

Rendkívül nagyjelentőségű Lenin tanítása arról, hogy a szocializmus építésében okvetlenül érdekeltté kell tenni a dolgozókat. »Ne közvetlenül a lelkesedésre építsünk — írja Lenin az Októberi Forradalom 4. évfordulójára —, hanem a nagy forradalom szülte lelkesedés segítségével a személyes érdekre, a személyes érdekeltségre, a gazdasági megfontolásokra támaszkodva, dolgozzunk azon, hogy mindenekelőtt szilárd kis hidakat építsünk, amelyek kisparaszti országunkban... elvezetnek a szocializmushoz... A személyes érdekelttség növeli a termelést; nekünk pedig mindenekelőtt és minden áron a termelés növelésére van szükségünk.«

A pártnak és a szovjethatalomnak az új gazdasági politika alapján végzett munkája meghozta eredményeit. A Moszkvai Szovjet plénuma előtt mondott beszédében 1922. nov. 20-án Lenin beszámolt az elmúlt másfél év eredményeiről.

A Szovjetunió e rövid idő alatt arra tudta kényszeríteni a tőkés világot, hogy tárgyaljon vele gazdasági és politikai kérdésekben. A Vörös Hadsereg visszafoglalta az elrabolt szovjetföld utolsó

darabját, Vlagyivosztokot is. Megindult a gazdaság helyreállítása. »El kell érünk — mondotta Lenin —, hogy a tömegek, az egész lakosság ellenőrizze útunkat és azt mondja: Igen, ez jobb, mint a régi rend.«

Lenin számos cikkben és beszédben foglalkozik a Szovjetunió sikereinek fő biztosítékával, a párttal. Az Októberi Forradalom győzelme után számos, a párttól idegen elem lépett be a pártba. A párt elhatározta, hogy a karrierista, »a párthoz dörgölöző«, »elkommisszárosodott«, »elbürokratizálódott« elemektől megtisztítja magát. Lenin különös nyomatékkal figyelmeztette a párttagokat arra, hogy használják fel a párton kívüli proletártömegek, sőt a párton kívüli paraszttömegek útmutatását, mert ezek »rendkívül finom ösztönnel érzik meg a különbséget a becsületes és odaadó kommunisták és azok között, akik ellen-szenvet váltanak ki a kenyerét arca ve-rejtékével kereső emberből...«

Nagy figyelmet fordít Lenin az államapparátus megjavításának kérdésére, a szakszervezetekre és egyéb tömegszervezetekre. Jelentős helyet foglalnak el a kötetben a nemzetközi munkás- és kommunista mozgalommal foglalkozó cikkek, melyekben Lenin kijelöli az egységfront taktikájának fő feladatait és megvilágítja a világföradalom fejlődésének távlatait.

E kötetben jelenik meg Lenin fontos cikke, »A harcok materializmus jelentőségéről«, melyben kijelölte a marxista filozófia terén végzendő munka programját.

Ez a kötet tartalmazza Lenin utolsó cikkeit: »Naplórészletek«, »A szövetkezetekről«, »Forradalmunkról«, »Hogyan szervezzük át a Munkás-Paraszt Felügyeletet«, »Inkább kevesebbet, de jobban«. E műveiben összegezte Lenin az elvégzett munkát és felvázolta a szocializmus felépítésének tervét, amely szerint a szocialista építésbe be kell vonni a parasztságot, kidolgozta szövetkezeti tervét a parasztságnak a szocializmus felépítésébe való bevonására. Lenin meghatározta a kulturális forradalom feladatait és megjelölte az államapparátus átszervezésére vonatkozó intézkedéseket is.

A 33. kötetrel a Szikra Könyvkiadó befejezte Lenin forradalom utáni alapvető műveinek kiadását. (B. Gy.)

Kim Ir Szen:

A KOREAI NÉP FELSZABADÍTÓ HONVÉDŐ HÁBORÚJA

Szikra

A Szikra ebben a kötetben összeválogatta Kim Ir Szen elvtársnak 1951. márciusától 1953. július 28-ig, a fegyverszünet aláírása napjáig elmondott legkiemelkedőbb beszédeit, napiparancsait; közöl néhány jellemző beszélgetést és üdvözlő táviratot ebből az időszakból.

Ez a könyv ma különösen hasznos és tanulságos. Ma már mindenki előtt világos, hogy a koreai nép dicsőséges, történelmi hivatást teljesített, amikor Keleten megvédelmezte a béke ügyét és súlyos csapást mért azokra a reakciós erőkre, amelyek szövetkeztek, hogy egyesült erővel elfojtsák az ázsiai és a csendesóceáni népek nemzeti felszabadító mozgalmait.

A könyv minden sorából, minden mondatából az sugárzik felénk, hogy a koreai nép igaz ügyének feltétlenül győznie kellett, hogy semmiféle erő nem törheti meg azt a népet, amely maga irányítja sorsát, amelyet igazának tudata lelkesít, s amely az egész haladó emberiség szolidaritására támaszkodik.

Kim Ir Szen elvtárs beszédei és írásai minden oldalról megvilágítják ezt a hősi harcot. Megmutatják, hogyan állítottak minden erőt a haza védelmének szolgálatába. Ez világlik ki a dolgozó paraszttal és a művészküldöttséggel folytatott beszélgetésből egyaránt. A koreai nép azért arathatott ilyen nagy-szerű győzelmet, mert amíg a katonák a fronton vívták hősi harcukat, maximális gondot fordítottak a hátszágban arra is, hogy a termelés a háborús viszonyok között se akadjon meg, a parasztnak végezzék el a vetést, a betakarítást, s biztosítsák az ország elköszítő szenvedések közepette is kítartó népének létfontosságú szükségleteit. Erre mozgósít Kim Ir Szen elvtárs valamennyi beszéde, amikor a Nemzeti Egyeségfront erősítésére szólít fel. A pártépítés és a Koreai Munkapárt szervezeti és eszmei megerősítésének kérdéseivel foglalkozik Kim Ir Szen elvtárs 1952. december 15-i beszéde, amely alkotó módon alkalmazza a XIX. kongresszus és Malenkov elvtárs beszámolójának irányelveit Korea sajátos viszonyaira.

Valamennyi beszéd hangsúlyozza, hogy a koreai nép egymagában nem állhatott volna ellen az agresszoroknak: A győzelem az egész haladó emberiség összefogásának ragyogó példája. Mindvégig hangsúlyozza a Szovjetunió önzetlen támogatását és a hős kínai népi önkéntesek segítségét, akik vérükkel pecsételték meg a nagy kínai nép és Korea népének testvéri barátságát.

Kim Ir Szen elvtárs beszédei tanulságosak, s egyben lelkesítőek is. Malenkov elvtárs szavai, amelyeket szeptember 9-én mondott a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság kormányküldöttségének tiszteletére adott díszében, azt az érzést is kifejezik, amely mindnyájunkban feltámad, ha ezt a kötetet elolvassuk:

»Ma az a szó, hogy »koreai«, a nemzeti szellem magasztosságának jelképévé, a haza szabadsága és függetlensége nemes és önfeláldozó szolgálatának jelképévé vált.« (R. I.)

J. S. Allen:

AZ ATOMIMPERIALIZMUS

Szikra

J. S. Allen ATOMIMPERIALIZMUS című könyve megcáfolhatatlan tényekkel alátámasztott, megdöbbentő leleplező írás az Egyesült Államok atom-bombamonopolistáiról és busásan jövedelmező iparágukról.

Az atomipar a második világháború utáni évek legnagyobb üzleti vállalkozása az Egyesült Államokban és ez az ipar az állami tulajdonjog ellenére teljesen a legnagyobb amerikai monopolisták, Morgan és DuPont, Mellon és Rockefeller irányításával működik. Trösztjeik mint »szereződéses vállalkozók« vezetik az atomipari üzemeteket, amelyeknek beruházásait az állam fedezi, úgyhogy a nagytőkések mindenemű befektetés és kockázat nélkül zsebelik be szédületes profitjukat, birtokába jutnak a beláthatatlan üzleti lehetőségekkel kecsegtető új technikának és az állami tulajdonjog, az atomvállalkozás titkos jellege biztosítja számukra az új tudományos adatok kizárólagos birtoklását. Ugyanakkor a munkássággal, a szakszervezetekkel szemben az állam, tekintélye, döntései és erőszakszerveze-

tel tökéletes fölényt biztosítanak számukra.

Allen könyve részletesen ismerteti azt az éles harcot, amely a legnagyobb amerikai monopóliumok között dúl az atomipar egyes ágaiban a döntő befolyásért. Az egyes monopóliumok helyzete az atomiparon belül is a mindenkori erőviszonyoknak megfelelően alakul.

Az atomfegyveripar kifejlődése végzetesen befolyásolja, eltorzítja az egész amerikai tudományos életet. A tudományt és a tudósokat a hadiipari kutatómunka szolgálatába állítják, az amerikai tudományos élet gyors ütemben militarizálódik, és ez meggyengíti amúgyis gyenge alapját, az elméleti kutatómunkát.

Az egyetemek és főiskolák azonban nemcsak a katonai vezetőknek, hanem a nagy trösztök urainak is egyre közvetlenebbül ki vannak szolgáltatva, hiszen az atomfizikai, illetve atomipari kutatómunka hatalmas befektetéseket igénylő gépek és felszerelések segítségével történik.

Allen könyvéből megtudjuk, hogyan hatoltak be az amerikai monopóliumok a kapitalista világ legnagyobb atomérclelőhelyeivel rendelkező Kanada és Belga Kongó gazdasági életébe, hogyan rendelték uralmuk alá vagy szorították ki teljesen a régebbi imperialista hatalmakat azokból a társaságokból, amelyek e területek természeti kincseivel rendelkeznek. Azok a népek pedig — mint például Belga Kongó néger lakossága — amelyeket ilyen gyalázatos módon megfosztanak hazájuk természeti kincseitől, még nagyobb fokú elnyomás és kiszákmányolás áldozataivá válnak.

Az Egyesült Államok atombombamonopolistái mindent elkövettek és elkövetnek azért, hogy megakadályozzák az atomfegyverkezés ellenőrzésének megvalósítását és az atomenergia békés alkalmazását. Az amerikai imperialisták minden alkalommal visszautasították a Szovjetunió ilyen irányú javaslatait, és minden erővel arra törekedtek, hogy a maguk »ellenőrzési tervét« hajszolják keresztül az ENSZ-ben. A népek, a békeharcosok azonban egyre credményesebben küzdenek a háború megszállottjai ellen. Harcuknak fontos eszköze a felvilágosító munka, s ehhez az olyan könyvek, mint Allené, igen hathatósan járulnak hozzá. (F. J.)

AZ ELLENFORRADALOM HATALOMRAJUTÁSA ÉS RÉMURALMA MAGYARORSZÁGON 1919—1921

Szikra

E kötetben az Országos Levéltár tudományos munkatársai (Nemes Dezső, Karsai Elek, Kubitsch Imre, Pamlényi Ervin) történelmünk egyik legtragikusabb korszakának, az ellenforradalmi fehér terror idejének dokumentumait gyűjtötték össze. A közreadott anyag a lehető leghitelesebb: túlnyomórészt az ellenforradalmi szervek, hatóságok stb. jelentéseit, utasításait olvashatjuk. tehát maga az ellenforradalom vall saját elnyomó terrorintézkedéseiről és igazi céljairól.

A közölt iratok feltárják a külföldi imperialista hatalmak döntő szerepét a magyar ellenforradalom hatalomrajuttatásában, az ellenforradalmi tényezők versengését az imperialisták kezei és a belső hatalom megszerzéséért. Valamennyi reakciós tényező alkalmas végrehajtót, hóhért talált Horthy személyében. Miközben Horthy fegyveres alakulatai, legelsősorban tisztai terrorkülönítményei elvégezték a legpiszkosabb munkát: a dolgozó nép megfélemlítését gyilkosságokkal, kínzókamrákkal és erőszakoskodásokkal, — addig az egymást váltó kormányok siettek a törvényesség látszatával megsemmisíteni a Tanácsköztársaság szociális vívmányait. Jegyzőkönyvek, levelek és rendeletek bizonyítják, hogy amíg a »keresztény nemzeti« klikk a forradalmárokat a »hazafiatlanság« vádjával üldözte, ő maga hogyan serénykedett: vajjon mely külföldi tőkeérdekeltségnek adhatja el nagvobb haszonnal az országot.

Kérvények és hivatalos jelentések tanúskodnak a dolgozó nép életszínvonalának katasztrofális süllyedéséről, de a hatalmas terrorutasítások tükrözik vissza igazán, mekkora ellenállásba ütközött az ellenforradalmi program végrehajtása különösen a munkásság, főként a bányászok között.

Eközben Horthy, terroristáival, előkészítetteti kormányzóvá való megválasztását, ami kézigránátos tisztai különítmények parlamenti segédletével meg is történik. Ekkor az egymással is érdekellentétben álló reakciós csoportok valamennyien sietnek hódolatukat kifejezni

a »diktátor« előtt. Sőt, amikor még a nyugati, megalkuvó szociáldemokraták vezette Nemzetközi Szállítómunkások Szövetsége is bojkottot kezdett Magyarország ellen a Horthy-rezsim gáztettei elleni tiltakozásul és ezzel komolyan veszélyeztette Horthyék gazdasági konszolidációját, akkor a szociáldemokratáink nem átalították szintén biztosítai maguknak Horthy jóindulatát, árulásukkal elősegítve a pusztulást túlélt forradalmi gócok felszámolását.

Okiratok tanúskodnak Horthy kalandor külpolitikai terveiről, amelyekkel hajlandó lett volna a kizsartolt tömegeket a fiatal Szovjetország elleni háború vághídjára küldeni; ez a terve azonban csak két évtized múltán sikerült, hogy uralma éppoly szegényletes véget érjen, mint ahogyan kezdődött.

A közreadott oklevelek teljes képet nem adhatnak a tárgyalt korszakról; hiányosságuk oka egyrészt az, hogy a korszak zilált viszonyai közt az írásbeliség gyenge lábbon állott és az önkényuraimat egyébként is a suba alatt tett intézkedések jellemzik, másrészt fontos hatóságok iratanyaga a második háború folyamán elpusztult. A szerkesztők nagy érdeme azonban, hogy a közölt anyag így is jelentős, megdöbbentő leleplezés és rávilágít a Horthy-korszak társadalmának azon egyre élesedő, leküzdhetetlen ellentmondásaira, amelyek bukását előkészítették.

A gyűjtemény áttekinthetését igen szerencsésen segíti elő Nemes Dezső bevezető tanulmánya, — amely időrendi sorrendben hivatkozik a közölt oklevelekre, valamint a kötet végén lévő név-, helynév- és tárgymutató. (Lékay Otto)

Ilja Erenburg:

A BÉKE ÚTJA

Szikra

Ilja Erenburg évtizedek óta hivatott mestere a tollnak. Regényeivel, elbeszéléseivel már a Honvédó Háború előtt is beírta nevét a szovjet irodalom történetébe. Az elmúlt években új irodalmi műfajt teremtett — amelynek azóta is leg-hivatottabb mestere és művelője — az irodalmi béke-publicisztika műfaját.

Ebben a kötetben megjelent írásai nagyrészt a szovjet újságok hasábjain láttak napvilágot, kisebb részét a szónoki:

emelvényről hallhatták azok, akik abban a kitüntetésben részesültek, hogy részt vehettek a békemozgalom döntő ütközeteiben, Stockholmban, Bécsben és másutt. Az írások, jellegüket tekintve, különbözőek. Van köztük irodalmi igénnyel íródott vezércikk, alkalmi beszéd és színes, szinte riportszerű útirajz is.

Mi a közös mégis ezekben a művekben? Elsősorban a cél, amelynek jegyében születtek: a harc a békéért, az új háború ellen, a szabad, boldog és békés emberi élet védelme. De közös bennük az író szenvedélyes állásfoglalása is: a forró, odaadó hazaszeretet és az emberiség eilenségeinek, a háborús uszítóknak izzó gyűlölete. A két tábor — a békét védelmezők milliós tömege és a háborúra spekulálók maroknyi vérszomjas csoportja — közt, Erenburg élesen megvonja a határt, és mindenki másnál világosabban megmondja és megmutatja, milyen mérhetetlen erős és hatalmas a béketábor. Nagyobb és szélesebb, mint a szabad országok dolgozó népe, számban messze túlnó a világ kommunistáinak harcos csapatán. Idetartoznak a tőkés és gyarmati országok elnyomottjai, de nemcsak a munkanélküli proletárok, hanem a vallás kötelekeit őrző hívők is, az országuk függetlenségét féltő nyugateurópai kispolgárok, az amerikai konkurrencia által csődbe kényszerített angol, francia, belga kistőkésék is. Különösen érdekes az a kép, amelyet Erenburg ezekről, az amerikai tőke hálójában vergődő, kapitalista országokról rajzol. Olaszországról, amely a Vatikán és az amerikai követség árnyékában készül a döntő, felszabadító lépésre; Franciaországról, amelynek egykori gazdagsága tovatűnt a Marshall-segély »áldásaival« és Svájcra, amelynek semlegessége csak álarc, amely alól lépten-nyomon kibukkan az amerikai imperializmus becsempézzett lólába.

Erenburg, akárcsak előző cikkgyűjteményében — »A békéért« című kötetben — itt is keményen visszavág az imperialista propagandának, amely a kultúra védelmezése ürügyén feni véres kardját Puskin és Csajkovszkij, Tolsztoj és Majakovszkij hazája ellen.

Minden írásában hangsúlyozza, hogy nem kelet és nyugat, nem szocializmus vagy kapitalizmus, nem ilyen vagy olyan társadalmi berendezkedés, hanem élet és halál, a béke és háború között kell választanunk.

Szenvedélyes hangját a szovjet emberek mélységes humanizmusa és az igazán nagy írók alkotó írásművészete teszi még meggyőzőbbé. A különleges kép- és hasonlaltalkotás, az ötletekben gazdag szellemesség, a szívből jövő humor és a maró szatíra minden eszközét latba veti, hogy igazának még nagyobb súlyt, szavainak még több meggyőző erőt adjon. Ez a nagyszerű írásművészet a titka annak, hogy könyve nemcsak tanít, harcol és agitál, hanem egyben gyönyörködtet is. (Mihályi Gábor)

SZÉPIRODALMI MŰVEK

Mikszáth Kálmán:

A FEKETE VÁROS

Szépirodalmi Könyvkiadó

Mikszáth Kálmán utolsó nagy regényének, A fekete városnak cselekménye a Rákóczi-kor világában játszódik. A regény történelmi anyagát a nagy magyar realista író Görgey Istvánnak családja múltjáról írt könyvéből merítette és felhasználta több, a régi szepesi városok polgári életéről szóló művet.

A vármegye, a magyar falusi nemeség és a német város, Lőcse polgársága csapnak össze A fekete városban a lőcsei bírónak Görgey Pál alispántól kiöntött vére miatt. Ez a haláleset komor, fekete gyászba borítja a várost, amelynek kapzsi, gazdag polgárai azonban előzőleg nem feledkeztek meg a bíró vérével körülkerített föld foglalásáról egy régi királyi statutum alapján. Így részben ők lettek a bíró halálának okozói.

Görgey alakja, a jószívű, nagyeszű, de szeszélyes zsarnoké, aki felesége halála után csak önmagába temetkezik, — ellentétben a magyar szabadság és függetlenség ügyéért életet-vagyont áldozni kész János bátyjával. Ez a csak önmagával elfoglalt, saját érzelmi életét taglaló lélek kitermelő mérgező gyanúját: hátha egyetlen kislányát elcserélték, amikor felesége halála után náluk volt, az övékével bátyja és sógornéja, mert akkori kedélyállapotában féltették az újabb csapástól lelki egyensúlyát. A kislányt, Otrokócsy Rozália álnéven éppen Lőcsén nevelteti a híres Klösterféle nevelőintézetben, ahová menet is-

merkedik meg Fabriciusszal, akiből hamarosan lőcsei bíró lesz. A két fiatal között szerelem szövődik, egyikeként a Mikszáthtól oly megható bájjal, fölmúlhatatlan varázssal rajzolt idilli vonzalmaknak. Ezek a fiatal, végtelenül nemes, önzetlen, kedves, életderős leányok Mikszáth az emberi jóságba vetett hitének legszívrehatóbb bizonyosságai. A város és a vármegye harcában pusztulásra ítélt fiatal szépség harsását, kicsiny virágát a viharban, megkapó erővel érzékíti az író.

A regény cselekményébe csak távolról villan be a kurucz Magyarországa, »a nemes magyar nemzet sebei felfakadnak« világa. Hosszú időn át csak a napról napra süllyedő ország tehetetlen úrvaságát látjuk, I. Lipót korszakát, mely értett hozzá, hogyan kell egy nemzetet szármalmas állapotban tartani, mely még nem halál, de már nem is élet...

Mikszáthot a kiegyezéskori Magyarországból való kiábrándulás arra készíteti, hogy helyesebbnek lássa Görgey Pál politikáját, mint Jánosét. Szíve inkább a kurucz világhoz húz — ezt számos jel elárulja —, de reálisabbnak látja Pál hintapolitikáját és keserűfanyar, kiábrándult bölcsességét: »Aki a népért sír, utoljára szeme sem marad.« A végmérleg mégis, vagy inkább ezért: Pál tragikus elzuhanása; a lőcseiek csapdába csalják és hirtelen kivégzik éppen a leányát szerető Fabricius vezetésével.

A történelem nem történik morális kategóriákban — ezt az okulást közvetíti Mikszáth, aki Macaulay hatása alatt a történelmi sorsot irracionálisnak érzi és történelmi szemléletét abban foglalja össze, hogy balga dolog igazán megismerni akarni a múltat, mert hiszen »a nézőponttól függ az ilyesmi és sok minden egyébtől«. Ez a relativista, szkeptikus szemlélet a múltban és a meglévőben csaldótt, s a jövőre nézve kiutat nem lelő íróé.

Lőcse és Szepes megye viszályában Mikszáth nem osztályharcot ábrázol, hanem mindkét részről távlattalan osztályönzést. A lőcsei polgárok ridegen szabályozott, örömtelen életéből hiányzott az a patriarkális melegség, mely a magyar nemesi világba mégiscsak valami színt, derűt vitt. Mikszáth romantikus antikapitalista szemlélete és a magyarországi városi polgárság idegensége nemzeti céljainktól úgyszólván

egész múltunkban egyaránt inkább a nemesség felé hajlítják az író érzéseit. Bár a feudális múlt tovább élő anakronizmusai ellen küzd, az arisztokratát majdnem mindig ellenszenvesnek ábrázolja, viszont a citoyenből burzsoává züllő polgár útját is látja és jól látja azt is, hogy »a rézgarasok a munka és a ve-rejtek terméke, az aranyok az elmés-ség és a leleményé.« Pompás, élő ala-kot rajzol a felvidéki német polgár, magyar nemes Quendel apóban, aki tudja, hogy »a háborúban a pénz meg-betegszik« és háreméből is, hová sóvár kéjvágya viszi, rohan a pénz után, melyre életét föltéve, mérhetetlen va-gyon, sőt magyar nemeslevél urává lett.

Mikszáth talán soha nem rajzolt szebb képeket a felvidéki tájakról, mint ez utolsó művében. A szenvedő, örvendező ember élete háttereként, belső hangula-tai párhuzama, vagy ellentéte gyanánt árad el körülöttünk a hegyek, erdők, pa-takok, mezők csodálatos költészete. S az író hangja, a jólismert, az élőbeszéd min-den varázsát megőrzött hang, a mik-száthi mondatok megragadó ritmikája sehol nem teljesebb zengésű, ércesebb, tömörebb, mint ez utolsó, s talán leg-nagyobb művében, mely megmutatja, milyen teljes írói erejében ragadta el őt — akárcsak utolsó hősét — a hirte-len halál. (Katona Jenő)

Mikszáth Kálmán:

BESZTERCE OSTROMA — Új ZRÍNYIÁSZ

Szépirodalmi Könyvkiadó

A válogatott Mikszáth-művek sorozá-tában egy kötetben jelent meg Mikszáth lét szatirikus regénye, a Beszterce ost-roma és az Új Zrínyiász. A két regény egy kötetbe való párosítását elsősorban a rokon téma indokolja. Mindkét mű-ben a középkor emberének életfelfogá-sát, társadalmi törvényeit, szokásait veti össze Mikszáth a maga korával, a multszázadvégi évtizedekkel. A két kor-szak összevetése, összehasonlítása ren-geseteg játékos ötletre ad lehetőséget, már az összevetés alapja is komikusan groteszk. A Beszterce ostromának hőse egy furcsa gróf, Mikszáth egyik kortársa, Pongrácz István, aki valósággal bele-bolondul a középkori oligarchia bővöle-

tébe, úgy él, mint egy középkori várúr, hadsereget tart, várbörtönbe vet embere-ket és lovagi sértettségében hadseregé-vel ostrom alá akarja venni Beszterce városát. Barátai, hogy e furcsa vállal-kozás veszélyes következményeitől meg-mentsék, vándorszínészekből toborzott békéltető követséget küldenek elébe, mint Beszterce város küldöttségét. A küldöttség haditüsztt is ad át Pongrácz Istvánnak egy szépséges árvalány, Apolka személyében. Ezzel ugyanis a szerencsétlen sorsú árvalány jövőjét is biztosítva látják, mert Pongrácz nem-csak tüszként őrzi, de úgy vigyáz rá, mint szemefényére és örökbe is akarja fogadni, de a lány, amint korábbi vá-lasztottja érte jön, a szabadságot vá-lasztja. Pongrácz most is csak a »hadi-regulák« szigorú tiszteletbentartásával hajlandó elengedni. Az Új Zrínyiász is egy játékos ötletre, fantasztikus fikcióra épül, azt játssza végig, hogy milyen-nek látná Zrínyi Mikszáth korát, ha fel-támadna és miként botladozna Zrínyi ebben a multszázadvégi világban. Mind-két regényben a bizarr ötlet és a regény egész történetén végigvonuló játékos humor többnyire a kritika eszköze is egyben. A gyakran felvillanó anekdoták mindmegannyi túszerűsok, amelyek a feudális viszonyokat, a középkori állapo-tokat gúnyolják. Mikszáth szatirájának az ad eleven, életszerű jelleget, hogy a középkor nem valami elvont, múltba tűnt történelmi fogalom, hanem olyan béklyó, a fejlődésnek olyan akadály, amelybe nap mint nap belebotlik az em-ber, amelynek száználmas-nevetséges fi-gurái még ott kísértének Mikszáth kor-társai között. Ez a kritika kettős élű, az író azt sem palástolja, hogy kora hi-tetlen, korrupt és úrmajmoló polgársá-gáról sincs jobb véleménnyel.

A Beszterce ostroma a korábbi mű, 1895-ben jelent meg; az Új Zrínyiász négy évvel később. A Beszterce ostroma még sokkal közelebb áll Jókai roman-tikus mesevilágához, az Új Zrínyiász már sokkal töményebb szatira, eleve-nebb is, szellemesebb is és sokkal éle-sebb a társadalomkritikája. Pongrácz István alakjában még sok az esetleges jelleg, sok olyan vonása van, ami in-kább örült voltából következik és ez min-denetre tompítja a regény igazi cél-ját, hogy a bolondos gróf alakjában a középkori szemlélet, a főnemesi oligar-

chia idejétmultságát, ostoba formalizmusát leplezze le. A regény cselekménye is a romantikus mese törvényei szerint bonyolódik és ha az olvasó nem vési emlékezetébe Mikszáth megjegyzését arról, amit a regény elején mond, hogy Pongrácz gróf kevéssel a regény megírása előtt még élő alak volt, könnyen átlendül az olvasó valami időtlen mesevilágba. Az Új Zrínyiasz bizzar ötlet, hogy valami csodálatos és titokzatos tévedés folytán föltámadnak az évszázadok óta porló szigetvári hősök és Zrínyi Miklós vezetésével bevonulnak Budapestre, csak keret, csak ürügy arra, hogy kritikát mondjon Mikszáth saját koráról és a középkor ittrekedt jelenségeiről. Zrínyieket Budapesten hatalmas ünnepekkel fogadják, egymást követik a díszbeédek, a felkészöntők, a küldött-ségek. A vég nélküli ünnepségek rajzában Mikszáth a millenniumi évek üres, alhazafias mámorát gúnyolja ki. A nagy lelkesedés azonban nem tart soká, lassan kifogynak a vendéglátók, kialszik a híres szalmaláng. Zrínyiek is nehezen illeszkednek be a számukra szokatlan és merőben idegen társadalmi rendbe. De végül a társadalom megoldja Zrínyiek problémáját, Zrínyi számára egy olyan gazdagon jövedelmező és előkelő állást szereznek, amelyben éppoly gondtalanul élhet, mint a többi zsíros állásban éldegélő lecsúszott arisztokrata és vagyonát vesztett dzsentrí. Így lesz Zrínyiből bankelnök. Új pozíciójában azonban véres összeütközésbe kerül a fennálló rendszerrel, végül erőszakossága miatt szabadságát veszti, a kormány börtönbe veti. Pártok és parlamenti csoportosulások támadnak erre Zrínyi mellett és Zrínyi ellen. Mikszáth a parlamenti csalározások rajzában felvonultatja a korszak vezető politikusait: Széll Kálmánt, Thaly Kálmánt, Pulszkyt, Szilágyi Dezsőt, Bánffy Dezsőt és mindegyikről eleven, életszerű karikatúrát ad. Jól jellemzi az egész parlament tehetetlenségét, merev formalizmusát. A regény szatirája ebben a parlamenti gúnyrajzban csúcsosodik ki, de éles bírálattal illeti a korlátolt, feudális formáságokat ápoló tiszti kaszinót, a rövidlátó maradiságba rekedt akadémiát, a burzsoa sajtó elvtelen nyerészkesedését is. A Rózer-család rajzában Mikszáth kora polgárságát állítja pellengérré, amelynek már semmi köze sincs az egykori haladó polgársághoz,

egyetlen ambíciója az arisztokráciához való dörgölözés. Mikszáth szatirája széles társadalmi kritikává bővül, a könyv végére írt megjegyzésében maga is hangsúlyozza, hogy a **maga koráról**, a századvég magyar társadalmáról akart persziflást, gúnyrajzot adni.

A kötetet Rubinyi Mózes rendezte sajtó alá és Kass János illusztrálta. (Vargha Kálmán)

MÓRICZ ZSIGMÓND ÖSSZEGYŰJTÖTT MŰVEI

Elbeszélések III.

Szépirodalmi Könyvkiadó

Móricz Zsigmond összegyűjtött műveinek új kötete az író 1916—1919. közötti elbeszéléseinek legjavát tartalmazza. A háború kezdetén egy pillanatra Móriczot is magával sodorta a könnyű és gyors győzelem optimizmusa. Hamarosan rádöbrent azonban, hogy a háború idegen célokért folyik s nem romantikus torna többé, hanem módszeres öldöklés. Az első imperialista háború indítóokait Móricz nem ismerte fel, de egyre hangosabban, erőteljesebben harcolt az esztelen öldöklés ellen.

Nem volt pacifista, éppúgy, mint Ady sem, aki ezekben az időkben írta felejthetetlen versét a »nótázó vén bakákról«. Móricz nem lelkesedett többé, ellenben háborús tárgyú írásaiban egyre nagyobb szeretettel, részvétellel és gyöngédséggel rajzolta meg a háborúba beleunt, belefáradt katonák alakját. Egy ideig haditudósító is volt, s igen sok élményt szerzett, igen sok embert, paraszti katonát és tisztet ismert meg, a háborútól való iszonydása kap hangot a kötet leghatalmasabb elbeszélésében a »Szegény emberek«-ben, ahol nemcsak az imperialista háború erkölcsromboló hatását mutatja be, hanem azt is, hogy katonáink mennyire tudták, hogy nem szemben áll velük az ellenség, nem a lövészárkon túl, hanem bent az országban. A novella hőse nem az oroszokat gyűlöli, hanem a tisztet, az urakat, akik ezrével áldozzák fel katonáik életét. A tisztnek lelkiismeretlenségének, galád becsvágyának és embertelenségének nagyszerű ábrázolása a »Sic itur«, amely kötetben itt jelent meg először.

Egy sereg kisebb-nagyobb novellán és a »Szegény emberek«-en kívül ebben a

kötetben van Móricz »Egi madár« és »Vidéki hírek« című nagyobb elbeszélése. Az első a nagygazda és a szegényparaszt osztályellentétének feltárása, a másik a Nagykúnság egy kisvárosi vásárnapján keresztül tárja fel a háború előtti magyar vidék mozdulatlanságát, tespedtségét, de egyben a népet szerető író büszkeségével mutatja meg azokat a népi erőket is, amelyek ezt az országot Habsburg-kizsákmányolás és úri elnyomás ellenére is ezer éven át megtartották.

A kötet Móricz írói pályájának egyik legváltásosabb, de művészileg egyben legeredményesebb korszakáról ad képet. Ebben a korszakban tisztázta végleg helyét a magyar társadalomban s bátran kiállt a nép mellé. Ez a korszak egyik leghatalmasabb művének, »A fáklya«-nak a korszaka, amely keserű leszámolás a mult megkötő erőivel, s leleplezése az úri vezetésnek. Ezt a korszakot mutatja be Móricz elbeszéléseinek új kötete. (Kelemen János)

Somogyi Pál:

NAGY ISKOLA

Szépirodalmi Könyvkiadó

A regény cselekménye az első világháború idején indul. Két magyar parasztfiú sorsát tárja elénk, azt mutatja meg, hogy ezek a hadifogságba került fiatal emberek hogyan találják meg a helyes utat, hogyan válnak a szabadság harcosaivá. Sok szenvedésen mennek keresztül, míg felismerik, hogy a cári Oroszországban is ugyanúgy a dolgozó tömegeknek van a legrosszabb soruk, mint a ferenczjózsefi Magyarországon. Látják, hogy még az elfogott osztrák tisztekkel is jobban bánnak ott, mint a helyi szegény lakossággal.

Egyikük egy asztalosüzembe kerül s itt válik harcossá a kommunista Danilov és társai hatása alatt. A másik előbb egy földesúr zsarnokságát szenvedti, aztán egy kulák aljasságaival ismerkedik meg. Amikor megkezdődik a forradalom, mindketten szívvel-lélekkel bekapcsolódnak a harcba. Egyikük hősi halált hal, a másik nagy küzdelmek után elindul haza, Magyarországra, hogy itt-hon bekapcsolódjék a szabadságért vívott küzdelembe.

A regény kalandok, izgalmas események egész során viszi keresztül hőseit. Kicsit sok is ezekből a kalandokból ebben az aránylag nem nagy regényben. Két baj is jár velük. Az egyik, a nagyobb, az, hogy a hősök sokoldalúbb jellemzésére kevés hely maradt. A két bátor, mindenben szilárdan helytálló embert ismerünk meg, egyikük otthoni szerelme után vágyódik, a másik szíve Oroszországban nyílik igazi nagy szerelemre. Egyebet azonban már nem sokat tudunk meg róluk, nem kerülnek eléggé közel hozzánk. A másik hiba, hogy egy-egy izgalmas részt — különösen a regény végén — szinte csak tömondatokban vázol az író. Valósággal bántó, hogy olyan pozitív szereplőknek, akikkel elég sokat foglalkozik a regény során, a halálát szinte távirati stílusban mondja el.

A kisebb szereplők közül — akiknek többsége csak vázlatosan megírt alak — Nasztja, a főhős szerelme kiválik sok igaz emberi tulajdonságával. Néhol sikerült Boriszt, az igazgató forradalmi gondolatokkal kacérkodó, de végül is árulóvá süllyedő fiát is élő emberként ábrázolni, de éppen élete fordulóján már alig több ez a fiú, mint illusztráció ama tétel bizonyítására, hogy az emberek cselekedetét végső soron osztályhelyzetük dönti el.

A regény nyelve világos, egyszerű, kifejező. Néhol azonban feleslegesen magyarázó s így nem enged elég mozgást az olvasó fantáziájának. A könyv hiányosságaival együtt is hasznos és tanulmányos, mert emléket állít annak a kapcsolatnak, amely a Nagy Októberi Szocialista Forradalom idején szövődött a magyar hadifoglyok és az orosz nép között, megmutatja a ma már oly erőssé vált és számunkra oly értékes magyar-szovjet barátság kezdeteit. (K. L.)

SZÍNJÁTSZÓK KÖNYVTÁRA

Művelt Nép Könyvkiadó

A »Színjátsszók könyvtára« ismét gazdag, színes anyaggal siet a városi és falusi kultúracsoportok segítségére. Az új számok között jelentős helyet foglal el a »Három népi együttes három népi játéka« című füzet, amely a bagi, galgahévízi és turai együttesek játékeit tartalmazza. Üzemeink táncscoportjai

és a falusi együttesek nemcsak átvehetik és eljátszhatják a kottával, ének-zöveggel, táncleírással közölt játékokat, hanem kibővíthetik azokat a helyi szokásoknak megfelelően. A dalokat, táncokat helyettesíthetik a közkedvelt és a cselekmény hangulatának legjobban megfelelő helyi változatokkal.

Illyés Gyula »Tüvé tevők« című egyfelvonásosa, ez a néhol vaskosan jóízű humorral tele színdarab, a lányuk esküvőjére készülődő fukar gazdáék esetét meséli el, akik egyetlen elveszett tű miatt — a nézők harsány kacagása közepe — addig idétlenkednek, amíg füstbe megy a lakodalom, lányuk pedig megszökik a szegény vargalegénnyel.

A népi kultúra kincses-tárából merített Tersánszky J. Jenő is. Közismert népmesét dolgozott fel »A harmadik fiú« című négyfelvonásos mesejátékában. Az egyszerű mondanivaló, a csattanós, könnyenpergő jelenetek és nem utolsó sorban a részletes rendezői utasítások mindkét színdarabot könnyen betanulhatóvá teszik.

Nyekraszovnak, a nagy orosz költőnek egyfelvonásosa a művészt semmi-bevevő, dölyfös, gúnyolódó és buta polgárról szól, akit — Ludas Matyiként — háromszor is megleckéztet Sztruzskin, a színész. Kacagató félreértések sorozata Iszajev-Galics: »Nem magánügy« című színdarabja, amely egy moszkvai szállodában játszódik. Termelészövetkezeteink életéből veszi témáját Baróti Géza »Benn a farkas« c. egyfelvonásosa.

A »Színjászok könyvtára«-nak eddig megjelent ötvenegynéhány füzete színvonalas, változatos tartalmával nagyban hozzájárul kultúracsoportjaink jó eredményeinek eléréséhez.

Sokszor tapasztalhatjuk, hogy üzemi színjászocsoportjaink a nagyobb műsorokat is (néha igen silány) villámjelenetekkel töltik ki, ahelyett, hogy egyetlen — különösebb előkészületeket nem kívánó — de színvonalas színdarabot mutatnának be. Arra hivatkoznak, hogy nem találnak megfelelő anyagot, ezért kénytelenek az egészen más feladatok megoldására szánt villámjeleneteket felhasználni.

Hogyha eddig még nem történt volna meg, könyvtárosaink haladéktalanul hívják fel kulturfelelőseink figyelmét a »Színjászok könyvtára«-ra. (Rónaszegi Miklós.)

M a j a k o v s z k i j :

ELBESZÉLŐ KÖLTEMÉNYEK

Uj Magyar Könyvkiadó

Ebben a most megjelent művészi kiállítású kötetben először olvashatjuk Majakovszkij négy elbeszélő költeményét, kiemelkedően jól sikerült műfordításban. A »150.000.000 (Szabó Lőrinc) és a »Csudajó« (Kuczka Péter) című költeménynek ez az első fordítása; a »Vlagyimir Iljics Lenin« (Radó György) és a »Teli torokból« (Képes Géza) javított, alaposan átdolgozott formában jelent meg.

Tapasztalhatjuk, hogy Majakovszkij költészetének a jelentősége, szerepe állandóan nő a költő halála óta, és a Szovjetunió határain kívül is egyre nagyobb tömegek látják benne a maguk költőjét. Kevés költője van a világirodalomnak, akiben ilyen nagyszerű egységbe forr össze eszmei gazdagság és az ábrázoló-készség határtalanul széles skálája, szenvedélyes forradalmiság és formai sokoldalúság. Mindez a gazdagság — a forradalmi tudatosság állandó magasfeszültségével — egyetlen célt szolgál: a Majakovszkij-versek a kommunizmusért vívott harc katonáiként küzdöttek és küzdenek. Hazánkban az elmúlt nyáron, a költő születésének hatvanadik évfordulóján rendezett ünnepek százain tapasztalhattuk a Majakovszkij-versek növekvő népszerűségét, — hogy a költő valóban »az élők-élő nyelven beszél«.

Majakovszkij lírai és satirikus művei mellett igen jelentősek e kötetben olvasható elbeszélő költeményei is.

Az 1920-ban befejezett »150.000.000« hatalmas politikai hősköltemény, a »gigászi éposz-anyag«, az Októberi Forradalom diadalának éneke. A költemény az imperialista fenevaddal győzelmesen harcba szálló szovjet milliók erejét tükrözi. »Oroszország nem rom már, nem koldus — de erők tornya; — Egyetlen IVÁN!« — írja Majakovszkij és költői látomásai előre világítanak, »a Forradalom ereje... a jövőt hogyan önti el.«

Szabó Lőrinc méltó módon adja vissza az indulat forróságával zuhogó Majakovszkij-verssorok nyers erejét és sajátosan szuggesztív ritmusát.

A »Vlagyimir Iljics Lenin«-t Radó György fordításában már ismertük. Az átdolgozott fordítás mély beleérzéssel alkalmazkodik a költeménynek a személyes

líra csillogó szálaival átszótt lassúbb epikus hömpölygéséhez.

A »Csudajó«-t az Októberi Forradalom tizéves évfordulójára írta Majakovszkij. A költemény a tizéves szovjet hatalom harcainak, eredményeinek lírai krónikája. A szovjet ember új hazaszeretetének gyönyörű hangjait szólaltatja meg itt a költő. »És én, — mint az emberiség tavaszát, — mely született — munka és harcok alatt, — dalolom — e drága hazát, — köztársaságot!«

Kuczka Péter fordítását gazdag nyelvi fantázia jellemzi, amely egyenlő erővel képes visszaadni az árnyalatokat a szűrő-gunyorostól a telthangú zengő pátoszig. Kuczka a majakovszkiji ritmus, hangulat sérelme nélkül bravurosan tud beszöni népköltészeti elemeket a fordítás szövetébe. Éppen ez a sajátossága alkalmas arra, hogy a magyar olvasó hamar a magáé-
nak érezhesse a verset.

Az előbbieknél rövidebb »Teli torokból« (1930), amely az ötéves tervről tervezett, de már meg nem írt költeményének a bevezetője lett volna, a munkásosztállyal azonosult költő életművének összegezése, Képes Géza átdolgozott fordítása sokkal jobb, mint a régi: költőisége tisztább, pátosza magával ragadóbb.

A költeményekhez kapcsolódó jegyzetek, tárgyi magyarázatok jól használhatók; a kötet bevezető tanulmánya azonban megkerüli az alaposabb elemzést, nem ad segítséget a költemények megértéséhez. Az orosz nevek átírása nem mindig következetes.

Majakovszkij elbeszélő költeményeinek megjelenése könyvkiadásunk és egész kulturális életünk jelentős eseménye

(Pók Lajos)

Prisvin:

AHOL A MADÁR SE FÉL

Új Magyar Könyvkiadó

Ez a sokrétű, sokszínű olvasmány műfajában az útleírásokhoz áll legközelebb. Anyaga legnagyobb részét a földrajz, természetrajz és folklór köréből adódik; mélyreható társadalomszemléletével, pártos írásművészetével elsősorban azt bizonyítja, hogy a tudomány éppúgy, mint a művészet — csak a nagy társadalmi erők lendületében ívelhet magasra.

Mihail Mihajlovics Prisvin (1873), a

földrajztudós és folklórlista kutató szemével, az igaz orosz hazafi, majd a szovjet polgár emelkedett lelkével járta be a Balti- és Fehér-tenger közel elterülő természeti szépségben, pompás népköltészetben gazdag tájakat.

A kötet több különálló írásból áll: a címadó útleírás is külön képekre tagolódik: az »Erdő, víz és kő« voltaképpen a karél vidék bemutatása, a »Siratóasszony« c. fejezet erősen társadalmi jellegű kérdéseket vet fel. Ugyanekkor ismerteti a siratóénekek műfaját, szerepét: művészi ihletettséggel élénk vetíti a más fájdalomt átélő, azt kifejező siratóasszonynak a portréját is. Közül egy teljes siratóéneket a Vig-tó mellékéről.

»A regemondó« talán egyike a legérdekesebb fejezeteknek. Itt tör be a műbe a régi és az új küzdelmének hatalmas kérdése. Itt vesszük észre, hogy az író az 1905-ös Oroszország érző, gondolkodó, forradalmi szavú fia: nemcsak a gyűjtő objektív figyelmével kíséri az ősi népszokásokat, hanem élesen figyel arra is, amit a nép a hozzá eljutott sztrájkhírekéről beszél. »A vadászok« ismét erősen kerülgeti a társadalomkritika területét: különbséget tesz a szenvedélyből és a kénytelenségből vadászók jellege között. Ez a fejezet finnugor nyelvrokonaink költészetéhez vezet: sokat olvasunk a medvéről, a »természetfeletti«, »szent« állatról. »A varázsló«-ban (ismét egy egyéni portré keretében) azt mutatja be Prisvin, hogy a pogányvilág hogyan nőtt bele a kereszténységbe. A kötet másik nagyobb elbeszélése a »Zseny-seny«, az orosz-japán háború befejezésekor Mandzsuriában játszódik. A »Zseny-seny« életgyökeret jelent kínaiul és a tárgyra vonatkozó gyakorlati megfigyelések, elmélkedések bőven adnak alkalmat a természettudomány, lélektan, szociológia, szépirodalom koncentrációjára. Ez egyébként a legszubjektívebb fejezet: az író magánosságáról, magánéletéről is megtudunk egyet-mást.

A többi kis írás abból a szempontból is érdekes, hogy már részben a Honvédő Háború zajlásában született, másrészt a soknemzetiségű szovjet állam békés építőmunkáját tükrözi.

Az időben legutolsó (1947) kis mű talán egyben a legsikerültebb is: »A vízesés« egy befejezetlen regény első fejezete, s mint ilyen, úgy látszik a legnagyobb igényű darabja is a kötetnek. Itt tárul élénk a legképszerűbben a régi és az új világ

küzdeme, s ugyanekkor a kérdés megoldásában a legelvontabb elvszerűségig vezető az olvasót. Egy fiatal szovjet katonalány mondja el az öreg, óhitű »falu dajkájának« a következőket:

»Hol is építhetné az ember az életét, ha nem a földön? ... ezért igyekszem mindig úgy cselekedni, ahogyan kell és nem ahogyan nekem tetszik. De azt is tudom magamról, hogyha valamit halálosan kívánnék és meg is tenném, az bizonyosan éppen az volna, amit tenni kell.«

Lehet-e ennél közérthetőbben megfogalmazni a szabadság és szükségszerűség fogalmait?

A legmagasabbrendű szocialista erkölcs az, ami a végszavakon át az egész műből kicsendül. (Vidor Pálné.)

Sz. Podjacsev:

GYÖTRŐDÉS

Új Magyar Könyvkiadó

Sz. P. Podjacsev a szovjet írók idősebb nemzedékéhez tartozott, — 68 éves volt, amikor 1934-ben meghalt. Szülei »felszabadult« jobbágyok voltak. Anyja elbeszéléséből megismerve a nép gyötrelmes helyzetét, már gyermekkorában engesztelhetetlen gyűlölet ébredt benne az uralkodó osztályok ellen. Családjának szegénysége miatt Podjacsev fiatalon került bele az életküzdelembe és a kenyérért vívott keserves harc sokáig gátolta tehetségének kifejlődését. Élményeit lassanként írásba foglalta és a »Gyötrődés« című elbeszéléssel magára vonta a kritikusok és az olvasók figyelmét. Korolenko, majd Gorkij fedezte fel először munkáinak igazi értékét és segítette az író fejlődését.

A »Gyötrődés« sok tekintetben önéletrajzi jellegű mű. Hőse — maga az író — Moszkvában, munka nélkül, egyetlen fillér híján, utolsó ingéért italt szerez, majd elkieseredésében elhagyva magát, enged, hogy a sors sodorja tovább reménytelen életútján. Közben a legkülönbébb emberekkel kerül össze. Valamennyinek élete, élményei egy-egy érdekes, lélekzet-elállító regény lehetne, ha nem volna annyira igaz. Az író végigvisz bennünket azon az úton, amelyen Moszkvában a munkanélküliek tömege gyötrődve vonszolja életét az utolsó »menedékhelyig«, a dologházig. Tömören, megrázó realizmus-

sal beszéli el a sokszáz szerencsétlen ember sorsát, akik minden remény nélkül — valamennyien egy-egy tragédiát hordva magukban — kerülnek oda. Ő maga hamarosan megszabadul onnan, de élményei emlékeztetőn vésődnek agyába.

Egy parasztszalád tragédiáját mutatja be a második elbeszélés, a »Gonoszság«, amely ugyancsak az orosz paraszt egykori életének szörnyű mindennapjaira világít rá.

»Megértette« a címe a harmadik, rövidebb, elbeszélésnek, amely már a felszabadított nép új, szovjet életéről beszél. Egy öreg parasztember a falusi gyűlésen az előadó szavai nyomán egyszerre úgy érzi, hogy függöny lebben fel szemei előtt. »Nagy csodálkozással pillantotta meg, amit azelőtt nem látott és talán nem is akart meglátni.« Most megértette mindazt, ami volt és azt is, ami van és aminek még jönnie kell, amit kis unokája fog majd megérni és továbbépitni.

Podjacsev régiebb elbeszélései a régi orosz falu reménytelennek látszó nyomorát, szenvedéseit, szörnyű jogfosztottságát, a csendőörök önkényét, a földesurak és a kulákok eszeveszett zsarnokságát beszélik el megdöbbenő erővel. Újabb elbeszélése azonban már a szovjet nép föllemelkedésének történelmi nagyságát vetíti az olvasó elé.

Érdekesítő előadásmódja, élesen megrajzolt alakjai, nagyon élvezetes olvasmánnyá teszik műveit, melyek legnagyobb része kiáltóan meggyőző vádirat a régi rendszer ellen. (Kovács Mária)

Vera Ketlinszkája:

AZ IFJÚ VÁROS

Ifjúsági Könyvkiadó

»Az ifjú város« azokról a komszomolistákról szól, akik a párt hívására — odahagyva kényelmes otthonaikat — elutaztak a messzi Távol-Keletre, hogy az Amur folyó partján új várost építsenek: Komszomolszkot. A regény főszereplőit az otthoni búcsú percében ismerjük meg. Az író néhány művészi vonással, egy-egy rövid képben mesterien mutatja be, hogy kit milyen körülmények, hatások ösztönöztek a jelentkezésre. S már ekkor megpillantjuk jellemük alapvető vonásait, amik a későbbiek folyamán teljes gazdagságukban bontakoznak ki.

A végtelen tajgán — távol a vasútvonalától — az új várcs építése rendkívüli erőfeszítéseket követel. A regény hűen, teljes bonyolultságukban tükrözi a nehézségeket s az ebből eredő összes konfliktusokat. Az építőknek nincs lakásuk, sokan megszöknek, nincs elegendő élelmiszer, a vitaminhiánytól néhányan időszakos vak-ságba esnek... A pártbizottság összeül, hogy a helyzetet megtárgyalja. Két álláspont csap össze. Granatov, a PB titkára semmibe veszi az embereket: »... a fődolog a hajógyár! A hajók és nem az emberek. Minden áldozatot meg kell hoznunk, hogy a legrövidebb idő alatt felépítsük a hajógyárat!« Andrej Kruglov vitába száll vele: »... az ember drágább az aragnál, vagy nem? Ember nélkül a hajó is halott dolog, és semmit nem tehetünk, ha nem gondoskodunk az emberekről!« Morozov szintén Andrejt támogatja: »Ha kell... a komszomolisták... meghalni is tudnak. De nem kell!«

És a pártbizottság elhatározza, hogy haladéktalanul elküldi Granatovot — akinek érvelése ekkor még csupán tévedésnek látszik — intézkedni az építők téli ellátásáról. Amikor pedig később Granatov a japánok aljas ügynökeként, trockistaként lepleződik le, mindenki előtt világossá válik, hogy az építés nem öncél, hogy kettős a feladat: »egy hatalmas védelmi bástyát kell felépíteni és egy nagy-szerű, új nemzedéket kell felnevelni!« Egyik a másik nélkül semmit sem ér.

A nagy építkezés leírása Ketlinszkájánál nem száraz és unalmas képek hal-maza, hanem rendkívül színes, érdekes, sőt izgalmas történet, amelyben a magán-élet minduntalan összefonódik a munkával: szerelem és harc egymást kiegészítő elemek. Természetes, hogy ahol sokszáz, sokezer fiú és lány dolgozik együtt, csakhamar előtérbe kerülnek a szerelmi problémák; kapcsolatok szövődnek vagy szakadnak széjjel. A könyvben jelentős helyet foglalnak el a szerelmi jelenetek; az író előtérbe nyúlással, a legkülönbözőbb oldalokról mutatja be a fiatalok érzelmi s nemi konfliktusait. Nem szépít, és nem langyosítja a problémákat; élethűen, szenvedélyesen ír róluk, de mindig az igazság, a becsületesség iránti olt-hatatlan szeretettel. Ezért nem viszi kísértésbe a legkényesebb helyzet sem, ezért nem téved torz és öncélú naturalizmusba, hanem kielégítően oldja meg a kérdéseket, s a szerelmet — mély lélekábrázolás-

sal — a legnemesebb emberi érzelmek fellobbanásának, összecsapásának és ki-elégülésének rajzolja.

Külön ki kell emelni az író erőteljes jellemfestéseit. A trockista Granatovnak — pl. — állandóan rángatózik az arca, s az olvasó még leleplezése előtt érzi, hogy ennek az embernek jellemében valami zavar van. Minden szereplőt néhány apró jellegzetességgel egyénít az író, s ezért maradnak emlékezetesek számunkra.

Összefoglalva: Ketlinszkája könyve a szocialista építés egyik legnagyobb regénye, amely kétségtelenül hozzásegít a magyar fiatalság neveléséhez is.

(Győri György)

Mihail Bubjennov:

FEHÉR NYÍRFA

Új Magyar Könyvkiadó

A kétkötetes — terjedelmes mű cselekménye a Nagy Honvédő Háborúban játszódik: 1941. őszét és telét beszéli el az író, rámutatva arra, hogyan erősödtek a szovjet katonák a visszavonulás nehéz tapasztalatai között. A regény élénk vetíti a Szovjet Hadsereg egyik ezredének és Olhovka — a németek által megszállt kis falu — életét. A történet folyamán megismerjük Ozerov százados ezredének útját, a visszavonulás súlyos időszakában. Nem egy balsiker átélése után végre az ezred hősiessen kiszabadítja magát a környező ellenség láncából és eljut Moszkva közelébe. Itt megáll az ezred, azután újult erővel támad és hőies küzdelem után tönkre veri a Moszkvára törő fasiszta ellenséget.

A regényen keresztül a szovjet harcosok egész sorát ismerjük meg. Ozerov százados, Jahno politikai biztost, Andrej Lopuhovot, Jurgint, Iván Umrihint és a többieket.

Mind a jelentősebb, szinte állandóan az olvasó elé vetített alakjai a műnek, mind a csak egyszer-kétszer felbukkanó szereplők — elmélyült írói munkáról tanúskodnak. Az író alakjait a valósághoz hűen, fejlődésükben mutatja be.

Miközben a hadsereg a fronton küzd, partizánosztatok alakulnak a németek által megszállt területeken. Így Olhovka

faluból is sokan elmennek az erdőbe harcolni a német fasiszták ellen. Vezetőjük Sztjepán Bojarkin a falubeli kolhozelnök. Andrej Lopuhov bátor, erős-szívű felesége — Marijka — is a partizánok között van. Félelmet nem ismerve, szilárd hittel harcolnak az ellenség ellen. Elősegítik a győzelmet, amely a faszizmus leverését jelenti. Katonák, partizánok, a falu népe mind-mind érzik, hogy ezt a küzdelmet nemcsak szabadságukért vívják, hanem a leigázott népek millióiért. A szovjet nép gondolataiban s harcában ott fénylenek, s világitanak Sztálin elvtárs szavai: »a háború, amelyet ti viseltek, felszabadító, igazságos háború«...

Bubjennov könyve, a »Fehér nyírfák« igazi szocialista-realista mű, amely művészi eszközökkel vetíti eléink a szovjet élet jelenségeit, a Párt irányító, bölcsen vezető szerepét.

A mű érdekes történetben gazdag, sokszor nagyvonalú. Pártosságot, igazi hazafiságot tanulhat mindenki ebből a könyvből.

A regény első kötete már megjelent Trócsányi Zoltán fordításában. A most megjelent mű a második kiadás, amely a mű befejező részét is tartalmazza. A második részt Devecseri Emilné fordította. Nehéz feladatát kitűnően oldotta meg. (Kempfner Pálné)

André Stil:

AZ ELSŐ ÖSSZECSAPÁS

(Második rész)

Szépirodalmi Könyvtadó

André Stil neve már jól ismert a magyar olvasók előtt. Először a »Szajna kifut a tengerre« című elbeszélés-kötetét olvastuk, azután a világsikert aratott, Sztálin-díjjal is kitüntetett »Az első összezapás« című regénytrilógiájának első részét, most pedig megjelent a trilogia második része is magyarul, Hubay Miklós és Révay József szép fordításában.

Az utóbbi években nemcsak mint író, de mint embert is megismertük és megszerettük André Stilt. 1952-ben Jaques Duclos-val együtt tartóztatták le az amerikai imperializmus francia kiszolgálói — de a francia nép összetartása és a világ többi becsületes emberének

felháborodása leverte a lakatot Duclos és Stil elvtársak börtönéről. 1953-ban ismét börtönbe vetették — 4 millió francia dolgozó sztrájkja azonban olyan hatalmas erőnek bizonyult, hogy a francia burzsoázia ismét meghátrált: másodízben is szabadon engedte Stilt és a többi fogva tartott hazafit.

Kevés író részesült még ilyen tettekben megnyilvánuló megbecsülésben olvasótáborára részéről, mint éppen André Stil. Az a négymillió francia polgár, aki ez év augusztusában sztrájkba lépett és harcának eredményeként egyebek közt kiszabadította André Stilt — ez a négy millió ember: — munkások, tisztviselők, kispolgárok, értelmiségiek — sűrítve, tipizálva ott szerepelnek »Az első összezapás« lapjain. Róluk szól a regénytrilogia. A nép gerincéről: a munkáosztályról, s a dolgozók többi rétegeiről, mindazokról — és ezeknek száma napról napra növekedik —, akik megelégték már Franciaország második megszállását és az amerikai imperializmust éppen úgy gyűlölik, mint egykor a német faszizmust.

»Az első összezapás« második részében már csupa ismerőssel találkozunk. Azokkal, akiket megismertünk és szívünkbe zártunk, amikor az első kötetet olvastuk. Igen, szívünkbe zártuk őket, mert Stil írásművészetének és emberiségének egyik fő erénye, hogy őszinte melegséggel és benső líraisággal, mélyről fakadó szeretettel tudja jellemezni és cselekedeteikben, gondolataikban ábrázolni hőseit, elsősorban a munkáshősöket, és rajtuk keresztül az osztály és a nép vezetőjét, a pártot. A könyv hősei folytatják azt, amit az első kötetben elkezdtek. Francia kikötővárosban vagyunk és a harc a körül folyik, hogy kirakják-e a munkások az amerikai fegyvereket és hadianyagokat, vagy sem? Sikerül-e a pártnak felvilágosítani minden munkást és más dolgozót arról, hogy a kirakodás megtagadásával a háború ügyének bukását, a béke ügyének győzelmét segíti elő.

Stilnek azonban nemcsak a téma-választás az erénye, hanem az is, hogy sikerült érzékeltetnie a békeharc egyetemességét. A francia dokkmunkások és a körjük tömörülő értelmiségiek és kispolgárok harcában meg tudta mutatni, hogy a béke ügye az egész világ ügye.

Nem tájékoztatnánk helyesen az olva-

sót, ha André Stilnek és művének csak kiemelkedő érdemeiről, a mű egészének érdekességéről és szépségéről szólunk. Stil fiatal író még és vannak művészi fogyatékségei is. Már »Az első összecsapás« első kötetében is észrevehető volt, de a második kötetnél még inkább, hogy a mű — minden erője mellett — nem igazi regény. Inkább novellák, hozzá kell tenni: igen kitűnő novellák fűzére. A cselekmény olykor túlságosan széttagolódik, egy-egy szereplő túlságosan is hosszú időre eltűnik az olvasó szeme elől. Ezek a hiányosságok azonban nem változtatnak a lényegen: André Stil könyve izgalmas, érdekes, őszinte és harcos írás. Élménye minden olvasónak.

(Barabás Tamás)

Marie Majerová:

AZ ELÁTKOZOTT KERT

Szépirodalmi Könyvkiadó

Majerová neve már ismert nálunk: eddig két műve jelent meg magyarul. Különösen jelentős »Bányászballada« című regénye, amely egy cseh bányászcsalád sorsának tükrében mutatja meg a cseh munkásosztály félévszázados harcait.

»Az elátkozott kert« tizennégy elbeszélése széles képet fest a cseh nép közelmúlt éveiről. Az elbeszéléseket művészi egységbe fűzi az írói szándék, a téma rokonsága. Majerová elsősorban azt akarja ábrázolni, hogyan tükröződnek a nagy történelmi események az egyszerű dolgozó emberek tudatában, életében.

Az első elbeszélések középpontja a felszabadulás élménye. A fasiszta elnyomás szörnyű évei után a felszabadító szovjet harcok megjelenésének nagyszerű pillanata felejthetetlen élménye a hitleristák által koncentrációs táborba hurcolt börtön munkásnak, a nagybirtok kiszípolozott béresének, a barrikád-harcokban hőssé növő prágai foltozóvargának, és új — amint az író ábrázolja — az első pillanattól tudatosan átélt nagy felelősség forrása is.

A kötet második felének elbeszélései arról szólnak, milyen gyümölcsöket terem az ország gazdájává lett népben ez a felelősségérzés, a gazda érzése. Az írónak jó szeme van ahhoz, hogy a döntő

pillanatot ragadja meg, amikor az új hazaszeretet, az ellenség izzó gyűlölete, a szocialista humanizmus, a kemény harcosság, a forradalmi munkásosztály tulajdonságai szinte fénybe borítják egy-egy alakját, mint például amikor »A vörös zászló« című elbeszélésben az öreg Pokos bácsi az ifjúmunkáshoz beszél. A címadó elbeszélés és a »Sötétség 1949-ben« annak az útnak a rajza, amelyen a nép megtanul uralkodni a sajátjává lett országban. Más elbeszélések azokat leplezik le, akik szívesen élvezik a népi hatalom előnyeit, de futnak a munka, az áldozatvállalás elől.

Majerová elbeszélései nem mindig hibátlanok. A fasiszta elnyomásra emlékező, a felszabadulás hangulatát idéző elbeszélések általában sikerültebbek, mint amelyek napjaink problémáival foglalkoznak. Ezeknél olykor előfordul szerkezeti ziláltság (A tizenhárom sikló, bizonytalan körvonala, felületesen ábrázolt alak (A villám útja), mesterkelt helyzet, párbeszéd (Tizenötmillió tonna). De a kötet egésze megragadó bizonyítéka annak, hogyan hatják át a mai cseh irodalmat a nép érdekei. Az elbeszélések, amelyek a miénkhez hasonló fejlődés útján születtek, tanulságos, érdekes olvasmányok.

Falvai Alfréd fordítása elkerülhette volna a mozgalmi nyelv néhány »virágát«. (P. L.)

Erdélyi János:

VALOGATOTT ESZTÉTIKAI TANULMÁNYOK

Művelt Nép Könyvkiadó

A Filozófiai Kiskönyvtár e kötete, melyet Heller Ágnes állított össze és látott el értékes bevezetővel, igazolja Ady Endre mondását: »Erdélyi János európai magyar elme volt; minden nagy emberi eszmeáramlat értője és bajnövője.«

A Művelt Nép Könyvkiadó már az elmúlt évben is nagy szolgálatot tett Erdélyi János fiataalkori, mostanig kiadatlan Útinaplójának közreadásával. Ebben mintegy tettenérhetjük a magyar esztétikai és kritikai irodalom egyik legkiválóbb képviselőjének kibontakozását.

Erdélyi nézeteinek kialakulása a magyar reformkor, az 1848—49-es szabadságharc előkészítésének idejére csik. Egyike volt azoknak a jobbágyorból

származó magyar értelmiségieknek, akiket éppen ez a forradalmi fellendülés termelt elő; Petőfihez, Vajdához, Aranyhoz hasonlóan. A Kisebb Prózák, Tanulmányok, Pályák és Pálmák című köteteket ismertük eddig is, de igazán csak most értjük meg, hogyan tört meg Erdélyi pályája a 48-as forradalom bukásával és mennyire nem találta meg többé helyét az ellenforradalom, majd az »irodalmi Deákpart« uralma idején.

Erdélyi erősen Rousseau hatása alatt állt, de a magyar parasztság nagy történelemformáló képességeibe vetett hitét, a magyar népköltészet szeretetét már családi környezetéből hozta magával. Petőfi maga sokra becsülte Erdélyi szerény, tisztá, őszinte dalait is. Nagy gyűjtő is volt, a Kisfaludy Társaság megbízásából 1846-ban adta ki a Népdalok és mondák címmel gyűjtését, mely mintaképe lett későbbi népköltési gyűjteményeinknek. Egyszerre politikai és esztétikai célt valósított meg ezzel, mintegy esztétikailag megindokolva Petőfi költészetének jogosultságát, még részben Petőfi irodalmi megjelenése előtt.

A magyar kritika történetében Erdélyi János az első, aki kritikai munkásságát egységes filozófiai alapon, Hegel dialektikája szellemében folytatta. Ezt az egységes filozófiai alapot a dialektikus módszer viszonylag következetes alkalmazása adta meg. A műalkotás szépségének alapja és oka elsősorban nem a stílus, hanem a tartalom, a téma, az eszmei tartalom, s az ezekből kinövő, ezekhez szükségszerűen kapcsolódó, s velük kölcsönhatásban álló leglényesebb formai elemek. A művészi magasabbrendűség tényét Erdélyi a tartalom és forma kölcsönhatásának kidolgozásával tudta esztétikailag bebizonyítani.

A szabadságharc után régi irodalmi programja helyébe nem tudott újat állítani, s ezért nem is tudott többé az irodalompolitikai életben irányító szerepet játszani. Úgy látta, hogy feudalizmussal szorosan összeszövődő kapitalista fejlődés a népnek semmit sem ad, csak a kapitalizmus ellentéteit honosítja meg, a kapitalista fejlődés eredményei nélkül. Ezért nézte ezt a fejlődést ellen-szenvenvel és kétségbeeséssel. Sárospataki elszigeteltségében egyre inkább a filozófia felé fordult, párhuzamosan alakult ki a hatvanas években utópista szocializmusa. Filozófiai munkáiban hirdeti, hogy a magyar néptől nem idegen és sohasem volt idegen a spekulatív gondolkodás, többek között a dialektika sem. Ez szintén kifejezi hitét a magyar nép teremtőképességeiben.

Számunkra különösen érdekes, hogy Erdélyi alapítja meg az első népiskolai könyvtárat hazánkban. (Katona Jenő)

A MAGYAR DRAMATURGIA HALADÓ HAGYOMÁNYAI

Művelt Nép Könyvkiadó

A magyar dráma és színbírálat korszerű történetének megírása még a jövő feladata, színészeti haladó hagyományaink felkutatásán és értékelésén azonban már több munkaközösség dolgozik. Így készült el a Csillag Ilona és Hegedüs Géza szerkesztésében megjelent szöveggyűjtemény, amely dramaturgiai irodalmunknak és színikritikánk drámabírálati részének jobbra legjellemzőbb szemelvényeit foglalja egybe. Mindezek — legalább is módszer tekintetében — ma is tanulmányozásra méltó haladó hagyományok.

A gyűjtemény a kiszemelt szövegeket történeti sorrendben közli, azonban a terjedelmes munkának nemcsak időrendi összeállítása világítja meg drámaelméleti irodalmunk és elemző színbírálataink fejlődéstörténetét, hanem a könyv bevezetése és jegyzetsorozata is. Hegedüs Géza bevezetője alapos fejlődéstörténeti áttekintés, ide korszakok szerinti felosztása éppúgy nem minden tekintetben fedi a valóságot, mint némely jelenségek és írók megítélése. A jegyzetek a gyűjteményben szereplő írókat, valamint működésük irodalom- és művelődéstörténeti jelentőségét jellemzik. A bevezetés és a jegyzetek összevetése a szövegekkel nagy egészében hiteles és szemléletes képet ad haladó irányú dramaturgiai irodalmunkról.

A szemelvények arról győzik meg az olvasót, hogy a drámaelmélettel foglalkozó íróink és színikritikusaink öncélú esztetizálás helyett ugyanúgy világszemléletük és politikai elveik értelmében vizsgálták a hazai és külföldi drámairódmalmat, amint klasszikus és jelesebb színműíróink sem szakadtak el az élet valóságától. Ezt bizonyítja már Bornemissza Péter XVI. századi Elektra-átdolgozása és hozzáírt utószava, majd a színész Benke József, Katona József, Kölcsey Ferenc, Eötvös József, Bajza József és színikritikánk alapvetője: Vörösmarty Mihály, továbbá Arany János és Erdélyi János tanulmányai is. E korszak kritikusai közül kimaradt a tévesen maradinak bélyegzett Henszlmán Imre, holott például a Julius Caesar első magyar előadásáról írt Shakes-

peare-elemzésének valóban a gyűjteményben volna a helye. Még feltűnőbb a későbbi évtizedekből Rakodczay Pál mellőzése, aki pedig nemcsak egy kis tömör, népszerű dramaturgiát írt, hanem irodalmunkban egyedülálló monológ-elméletet is. A Péterfy-szemelvények közül nem dramaturgiai természetű a meiningeni színjátszókról írt tanulmánya és Wagner-bírálata. Ambros Zoltánt és Ignostust szerintünk is érthető okból hagyták ki a szerkesztők, de ugyanekkor fölöslegesnek véljük a Schöpflin-szemelvényt, annál inkább, mert a népszínmű kérdéséről kielégítő a Janovits Jenőtől méltán közölt cikk. Noha még említhetnénk hiányzó, vagy fölöslen közölt szemelvényeket, a gyűjtemény egészében mégis nagy hiányt pótló, érdemes munka.

Az új olvasórétegek gyakran kívánnak drámatörténeti műveket. E gyűjtemény elsősorban a dramaturgiai kérdések tanulmányozói számára készült, könyvtárosaink mégis jól használhatják arra a célra, hogy a fejlettebb olvasókat, a közép- és felsőiskolás ifjúságot bevezessék a drámatörténettel kapcsolatos elméleti ismeretekbe. Különösen alkalmasak erre Szigligeti Ede, Paulay Ede, Gyulai Pál, továbbá Vajda János, Csiky Gergely és Hevesi Sándor tanulmányai. (Tamás Ernő).

IFJÚSÁGI MŰVEK

Németh Imre:

ŐSERDŐK MÉLYÉN

Ifjúsági Könyvkiadó

Ifjúsági irodalmunkból eddig hiányoztak az izgalmas, kalandos útleírások. Németh Imrének nagy érdeme, hogy elsőként jelentkezik ezzel a műfajjal új irodalmunkban. Magyar Lászlónak, a múlt századbéli kiváló Afrika-kutatónak regényes életrajzát írta meg színesen, érdekesen, történeti hitelességgel.

Az olvasó nyomon követheti a regény hőseit a dunaföldvári otthontól, a szűklátókörű, rendkívül anyagias apával való harcoktól a pesti egyetem földrajzi fakultásán át Portugál Délnyugat-Afrika néger falvaiig.

Magyar László élete önmagában, írói

hozzáköltés nélkül is kész regény, tele merész fordulatokkal, lebilincselően izgalmas jelenetekkel. A regény legmegkapóbb és legmeggyőzőbb részei Magyar László eredeti napló-töredékei.

Egyedül, minden támogatás nélkül végezte Magyar László nagyjelentőségű kutató-munkáját. A Bach-korszak urainak kisebb gondjuk is nagyobb volt annál, sem hogy segítségére legyenek a magyarok hírnevét öregbítő tudósoknak. Magyar László hazaszeretete példamutatóan tiszta és szilárd. A legkeservesebb megpróbáltatások közepette is rajongó szeretettel gondol hazájára, »kmondhatatlan boldogság« tölti el, mikor végre a Tudományos Akadémia tagjává avatják és kiadják írásait.

Németh Imre ügyesen formálta regénnyé a rendkívül nagy anyagot, bár írói gyakorlatlansága érződik a kompozíció lazaságán, a gyakran kissé bőbeszédű leírásokon. Eles kritikával ábrázolja a XIX. század társadalmát, az afrikai gyarmati elnyomást, a »civilizáció« címkével szentesített kizsákmányolást, a félvad néger törzsek barbár vallási szertartásait. Felnőtt és gyermekolvasók számára rendkívül tanulságos olvasmány. (Gergely Béláné)

N o s z o v:

JÓBARÁTOK

Ifjúsági Könyvkiadó

Két bátor tekintetű, vörösnyakkendős úttörő mosolyog ránk Noszov, szovjet szerző Sztálin-díjjal kitüntetett ifjúsági regényének címlapjáról. A két fiú, Vitya Malejev és Kosztya Siskin, negyedik osztályos tanulók — a címben szereplő »jóbarátok«. Barátságuk rövid néhány hónap alatt kovácsolódott megbonthatatlanná, mióta egy verőfényes szeptemberi délelőtt Kosztya elfoglalta Vitya régi padtársának, a más városba költözött Fegyva Ribkinnek helyét a negyedik osztály tantermében. Az »új fiúra« kezdetben bizalmatlanul tekintenek a tanulásban, játékban összeszokott pájtások, de Vitya Malejev hamarosan elfeledkezik bizalmatlanságáról és barátságot köt padtársával. Nem annyira a szeretet vagy megbecsülés, hanem inkább a közös játék és az egymásnak tett apró szívességek fűzik össze őket.

MAGYAR ÍRÓK BULGÁRIÁBAN

Népszava

Ezek a »szívességek« azonban csaknem mindig egymás hibájának elkendőzését, kicsinyítését jelentik. Egymáshoz köti őket még az is, hogy mindketten az osztály szegényfoltjai közé tartoznak: rajtuk kívül egyetlen negyedikes bizonyítványában sem éktelenkedik már a gyűlölt kettes osztályzat.

Az egész osztály, az úttörőmozgalom és az osztályfőnök segítségével végül Vityának sikerül megemberelnie magát, megtanulnia a számtant. Barátja azonban gyengébbnek bizonyult nála és harc helyett a megfutamodást választja. Az iskolai dolgozatok napján hol beteget jelent, hol meg egyszerűen az iskola »mellé« megy. Az iskolakerülés azonban olyan lejtő, amelyen nehéz megállni és még nehezebb visszafordulni. Kosztya is ehelyett hibát — hibára halmozva, kellő igazolás hiányában naponta meghosszabbítja az önkényes vakációt. Vitya — bár egyre világosabban látja barátja hibáját — hamisan értelmezett »barátságból« fedezi az iskolakerülő hazugságát és csak az osztály és az osztályfőnök együttes látogatása rántja le a leplet Kosztya »betegségéről«. A lecke azonban egy életre szól. Kosztya Siskin az iskolába visszatérve lemond az iskolakerülés alatt szőtt állatidomító álmairól, munkához lát és Vitya segítségével hamarosan a tanulásban és a társadalmi munkában is eléri társait. Vitya pedig megtanulja — amit még a mi úttörőink közül is nagyon soknak meg kell tanulnia: az igazi barát nem dédelgeti, hanem irtja társának hibáit, az igaz barátságnak nem a zsványbecsület, hanem a bajtársi, elvtársi segítségnyújtás, a kölcsönös szeretet és megbecsülés az alapja.

Noszov ifjúsági regénye komoly és lényeges erkölcsi problémát vet fel. Megmutatja a baráti kapcsolatok igaz tartalmát, nevelő értékét, az úttörő közösséget összekovácsló szocialista barátságot, — és mindezt a gyerekek — úttörők és kispajtások — számára érthető, élveztes és szórakoztató formában. A magasrendű erkölcsi eszmei mondanivaló mellett jókedv és vidámság, a diákélet ismerete és szeretete árad az elbeszélésből.

A regény fordítása Szöllősy Klára sikerült munkája. (Földes Anna)

Három magyar író: Szeberényi Lehel, Cseres Tibor és Vészi Endre megjárta a baráti Bulgáriát s úti élményeiről beszámol a magyar olvasónak. Mindhármuk jegyzeteit friss fogékonyság és szemléletes íráskészség jellemzi. Mindhármán egyes embereken s ritka pillanatokon keresztül igyekeznek a lényegét megközelíteni. S mindegyiküknek sikerül egy-egy érdekes arcélt, egy-egy feszültséggel telt mozzanatot az olvasó emlékezetébe vésni.

Cseres Tibor balladai tömörséggel vázolja fel a bolgárok népi hőseinek, Krali Markónak alakját és kalandjait; drámai sodrást tud adni egy partizán-fiú és egy partizán-leány szerelemmel végződő történetének. Novellisztikus elevenséggel ábrázolja az éneklő, táncoló, barátságos és egészséges bolgár népet.

Szeberényi Lehel jegyzetei közül meghatódva olvassuk a Kossuth Lajosnak és kíséretének sumlai tartózkodását megelevenítő lapokat. Szívesen követjük, ha a harminckét minarétes óvárosnak egyik sikátorába, annak is egyik ódon házába kalauzol bennünket s a régi kövek, szüete bútorok légköréből támasztja fel Kossuthot a szabadságharc összeomlásának szomorú pillanatában, amint épp a legenda indáit fonja alakja köré a szabadságra szomjas, elnyomott bolgár nép...

Vészi Endre két formás, hangulatos versét szövi naplójába. Kevésbé meggyőző a prózája. A három író közül ő lejt leginkább a zsurnalizmus felé és ő kerüli el legkevésbé a műfaj mestersegbeli csapdáját: a közhelyet.

A karcsú kötet nem halad el vaktában Bulgáriának egyetlen nevezetes góca mellett sem; a tájak távlatán túl egy-egy pillanatfelvételt kap az olvasó, az építő új Bulgária emberföldrajzából és szociális földrajzából is. Kár, hogy íróink nem rögzítik időponthoz lapjaikat. A napló gyakran épp akkor emelkedik túl a pillanaton, ha szerényen ragaszkodik órához és naphoz (K. P.).

Abel Olga és Benamy Sándor:

KESERŐ KENYÉR

Művelt Nép Könyvkiadó

A keserű kenyér: a felszabadulás előtti magyar nagybirtokok summásainak, béreseinek, a kulákok cselédjeinek, részesmunkásainak, az elszegődött szegényparasztoknak, asszonyoknak, gyermekeknek keservesen megdolgozott szűkmarkúan mért kenyér,

Abel Olga és Benamy Sándor könyve vagy félszáznyi dolgozó emlékképeit, életük megrázó jeleneteit gyűjti és rögzíti. A szakadozottan egymást követő »esetek« megvilágítják a magyar szegényparaszt-ság, agrárproletariátus életének, sorsának lényegét: a felszabadulás előtti testi és lelki kizsákmányoltságukat. És miként a könyv egyik »szenvedő hőse«, aki ma szocializmust építő országunk kiváló dolgozója, mondja: »Sajnos, hogy egyesek elfelejtették a teménytelen szenvedést... A fiatalság pedig, amelyik ezt nem élte át, néha különösen kényes. Nagyon jó lenne, ha sokszor-sokszor elolvasnák, szinte kívülről megtanulnák és időnként elmondanák maguknak a mi kínos-keserves életünket.« A Keserű kenyér igen jó figyelmeztető. Megismerjük a nagybirtokosoknak, intézőiknek, tisztartóiknak, gazdatisztjeiknek, az állami uradalmak béresgazdáinak, intézőinek, felügyelőinek — a kakastollas csendőrök védelmezte hajcsárok egész hierarchiájának és a kulákoknak sokrétű, sokirányú és lényegében mindig egyező aljasságát.

Az egyes »esetek«, szinte mint a dolgozó parasztság elnyomorfításának klinikai, tipikus esetei alkalmasak arra, hogy a felszabadult magyar népnek, elsősorban a falu népének emlékezetében felidézzék a »teménytelen szenvedést«. Emlékeztetnek a kizsákmányolókra, akiket minden cselekedetükben támogatott az urak országának egész államapparátusa, emlékeztetnek az embertelenségre, mely épp úgy megnyilatkozott a dolgozó szegényeket emberszámba sem vevő, bármely pillanatban őket a sötét bizonytalanságba, nyomorba, halálba kergető kiskirályok magatartásában, önkényeskedésében, zsarnokoskodásában, mint akár a papok, vagy az esküjüket is megszegő orvosok hivatásukat megtagadó keményszívűségében, könyörtelenségében. A könyv utolsó oldalai pedig megmutatják: milyen

utat tettek meg a felszabadulás óta az egykori megnyomorítottak, mint lett az egykori cselédpiacon eladott falusi kis proletárlányból a Tervhivatal előadója, az egykor meghurcolt, kenyerétől megfosztott summásból az Állami Ellenőrző Központ revizora, mint lett az egykor földkunyhókban, tizedmagukkal egyetlen földes szobában nyomorgókból a felszabadult Magyarország megelégedett és megbecsült dolgozója, katonatisztje, tanult embere.

A Keserű kenyér ilyen módon nemcsak az emlékképeket rögzíti, s ezzel hiteles tanuvallomást nyújt az örökre eltörölt »urak országáról«, hanem becses dokumentumgyűjtemény is a felszabadult ország fejlődéséről, életerejéről. Éppen ezért olykor szűkszavúnak érezzük Abel Olga és Benamy Sándor írását, azt kívánva, hogy részletesebben, mélyebbre nyúlóan ábrázolja az egyes sorsokat. A könyv szerkezete is kétségeket ébreszt: vajjon helyesen építették-e fel a szerzők? Itt-ott találkozunk ugyanis a könyv lapjain viszsztatérő alakokkal, akiknek — éppen mert megrázó jelenetekben ismertük meg korábban őket — szeretnők életútját jobban, részleteiben is követni. A szerzők a könyv szerkezetében nem ezt, hanem a tipikus helyzetek, az egyes jelenségek kiragadott képeinek bizonyos csoportokba való foglalását választották. Kétségtelen, hogy az írók ezzel el akarták érni és bizonyos mértékig el is érték, hogy egyes problémaköröket ábrázoljanak. Ha a megjelenített summások, cselédek teljes rajzát így nem is kapjuk meg, azonban elélnktáru egykori életünknek gazdag dokumentumú körképe. S ezzel rendkívül szükséges és hasznos munkát végeztek.

(Murányi-Kovács Endre)

Bars Sári:

EMBEREK A GYÁRBAN

Művelt Nép Könyvkiadó

Ez a könyv nem regény, hanem hiteles dokumentum. Megismertet azoknak az embereknek az életével, akik közöttünk élnek, s igen sokan lesznek az olvasók között, akik bennük szüleikre, rokonaikra, vagy éppenséggel saját magukra ismernek. De aki más tájról, más vidékről, más üzemből való, az is azt fogja mondani olvasás közben: »akárcsak ha minálunk történt volna!«

Olvasás közben mintha izgalmas híradó film peregne le előttünk, úgy vonulnak el egymást váltva az első ózdi vasmunkások, akik II. Rákóczi Ferenc kurucainak puskát, kardot, ágyúgolyót kovácsoltak: kis ércolvastó hámoiraikban, majd a Rákóczi-forradalom fegyverkovácsainak leszármazottai, akik 48-ban először keserves krajcárjaikat adták össze és küldték el Kossuthnak, később beálltak a forradalmi hadseregbe; mikor pedig a szabadságharcnak több szuronyra, puskára, repeszgránát-ra volt szüksége, a kibővített ózdi gyárban újra fegyvert kovácsoltak. Ez az ózdi munkásnép elődei forradalmi hagyományából táplálkozva, csatlakozott a proletár nemzetköziség eszméjéhez; a Magyar Tanácsköztársaságnak is biztos pillére volt.

De az ózdi vasmunkásoknak nemcsak múltjuk van hanem jelenük és jövőjük is; s ha ez a könyv sok igazságot mond el a múltról, ez azért van, mert a jelen és a jövő megértéséhez, ennek a múltnak leplezetlen feltárásán keresztül vezet az út. (Reményi Béla)

J. I. Perelman:

SZÓRAKOZTATÓ GEOMETRIA

Művelt Nép Könyvkiadó

A Szovjetunióban már hetedik kiadását érte meg ez az értékes könyv, melynek célja az 1942-ben elhunyt szerző szerint: »Kedvet ébreszteni, vonalmat nevelni a geometria tanulmányozására.« Az összegyűjtött anyag sokrétűsége, gyakorlatias volta, a feldolgozás érdekessége, a gördülő nyelvezet mind biztosítja a kitűzött cél elérését.

A könyv első része: »Geometria a szabad ég alatt«; második része: »Tréfa is, meg nem is«.

Az első rész hét fejezetének már a címe is felkelti a nagyfokú érdeklődést. Pl. I. fejezet: »Geometria az erdőben«. II. fejezet: »Geometria a folyónál«. Mindkét fejezetben különböző eljárásokat ismertető távolságok (pl. fák magasságának, folyó szélességének) mérésére. Nem szükséges hozzá más, mint egyszerű, házilag is elkészíthető eszközök és leleményesség. (Pl. Magasságmérés notesz segítségével; Távolságmérés sapkaellenzővel, stb.) Rátér fatörzsek térfogatának

közelítő kiszámítására. A többi fejezet (III. Geometria a sík mezőn; IV. Geometria az úton; V. Trigonometria képletek és táblázatok nélkül; VI. Ég és föld találkozásánál; VII. Robinsonok geometriája) feldolgozásában a szerző ugyanazt az eljárást követi, mint az első két-tőben: érdekes gyakorlati problémákat vet fel. A megoldásban a gyakorlati élet követelményeit tartja szem előtt. Egyszerű, ötletes eljárásokat közöl, amelyek a valóságot jól megközelítő és a gyakorlati életben jól használható eredményeket adnak. Az egyes eljárások ismertetése után rendszerint feladat következik az ismertetett eljárás megokolására vagy alkalmazására vonatkozóan.

Problémáit a mindennapi életből, a természettudományok minden ágából, a hadászat, sőt még a szépirodalom köréből is veszi.

A könyv második része öt fejezetből áll. (VIII. Geometria a sötétben, IX. Régi és új dolgok a körről, X. Geometria mérés és számolás nélkül, XI. Nagy és kicsiny a geometriában, XII. Geometria és a gazdaságosság.)

Ebben a részben egymást követik az érdekességben vetélkedő problémák. Pl. a hordó közelítő térfogatának meghatározása; a kör »négyzögesítése«; a szögharmadolás; az egy ceruzavonallal rajzolható ábrák, a kalinyingrádi hét híd problémája, amellyel 1736-ban az akkori idők legnagyobb matematikusa, Euler is foglalkozott. A legérdekesebbek egyike az utolsó (XII.) fejezet, amelyben elemi úton old meg olyan maximum-minimumra vonatkozó problémákat, amelyek már a differenciálszámítás körébe vágnak. (Pl. négyzetes bádoglemez-ből maximális térfogatú nyitott doboz készítése.)

A megértést szemléletes ábrák segítik elő. A könyv nagy értéke, hogy a szerző nem tételez fel mélyebb matematikai ismereteket, sőt számol azzal, hogy az olvasó régebben szerzett ismeretei elhomályosultak. Ezért olyan tárgyalási módot választ, amellyel a szükséges ismereteket feleleveníti. Így a könyv olvasása nem fárasztó, hanem felüdítő és mindvégig érdekes, szinte izgalmas. Olvasás közben valósággal felfedező útra megyünk a geometria területén, ahonnan ismeretekkel gyarapodva térünk vissza. (Stéger Ferenc)